

Molière

IHMISVIHAAJA

Molièren *Ihmisvihaajaan* suunniteltu tehtäväsarja koostuu kolmesta osasta: ennakkotehtävistä, näytelmän katsomisesta ja jälkitehtävistä. Tavoitteena on syventää katsomiskokemusta ja päästää opiskelijoita kurkistamaan myös kulissien taakse. Tämä mahdollistuu muun muassa kääntäjän haastattelun avulla. Tehtäväpaketti täydentynee myös ohjaajan ja näyttelijä Anna Paavilaisen haastattelulla.

Tehtäväpaketti sopii yläkoululaisille ja lukiolaisille, mutta tehtävissä on huomioitu erityisesti lukion äidinkielen viides kurssi *Teksti, tyyli ja konteksti*.

Ennakkotehtävissä on valittavana draamatyöpaja tai aikakauteen ja teokseen perehdyttävä tehtäväosio. Toki voi teettää myös molemmat tai poimia kummastakin kiinnostavimmat aiheet.

Jälkikäsitteilyyn kuuluu keskustelutehtäviä, soveltavia tuottotehtäviä sekä kirjoitustehtäviä, joissa ohjataan sekä vastaustekstien että esseiden kirjoittamiseen.

Ennakkotehtävät

a. Draamatyöpaja

Ohjaaja Åsa Kalmér on ohjannut *Ihmisvihaajan* hyvin fyysiseksi esitykseksi, jossa ihmiset liehakoivat toisiaan ja menevät mukaan ryhmän painostukseen. Soveliaita tapoja ja hillittyjä käyttäytymissäntöjä rikotaan esityksessä tuon tuosta. Draamatyöpajan tavoitteena on saada opiskelijat löytämään itsestään spontaania riehakkuutta ja sitten myös pohtimaan totuudellisuutta, käyttäytymisnormeja ja rehellisyyttä.

1. Seuraajakävelyt

Tässä harjoituksessa kannattaa käyttää menevää taustamusiikkia.

- Pyydä opiskelijoita ensin kulkemaan tilassa yksin määrätietoisesti omaa tietään. Ohjaa heitä kulkemaan eri nopeuksilla ja välillä vaikka takaperin. Hae toimintaan keskittymistä ja sitä, että tulee lämmin.
- Pyydä opiskelijoita liittymään jonkun toisen seuraan niin, että he kulkevat selvästi pareittain. Huuda "VAIHTO", kun haluat, että he vaihtavat paria.
- Muuta tehtävää niin, että parin pitää kulkiessaan keksiä jokin helppo yhteinen liike. Varmista, että jokainen pari tekee jotain muutakin kuin kävelee.

- Anna nyt ohje, että parin saa jättää ja liittyä sellaiseen ryhmään, joka tekee kaikkein hauskinda liikettä. Kun kyllästyy, saa lähteä pois ja keksiä itse uuden liikkeen tai liittyä uuteen porukkaan. (Yleensä käy niin, että lopussa on vain muutama ryhmä tai lopulta kaikki tekevät samaa.)

2. Seuraaja

Harjoitus sopii ensimmäisen tehtävän lisätehtäväksi tai sen korvaajaksi.

- Pyydä opiskelijoita kulkemaan vapaasti tilassa omia polkujaan.
- Pyydä opiskelijaa valitsemaan joku toinen opiskelija mieleensä, mutta tätä mielessä olevaa henkilöä ei saa osoittaa millään tavalla.
- Pyydä opiskelijoita seuraamaan mielessä valittua henkilöä esimerkiksi 5 metrin välimatkalla, kuitenkin niin, ettei seurattava huomaa, kuka häntä seuraa.
- Pyydä lyhentämään välimatka noin kolmeen metriin. Kävely jatkuu silti.
- Pyydä lyhentämään välimatka metriin. Kävely jatkuu silti.
- Pyydä menemään lähelle, pysähtymään ja ojentamaan käsi seurattavan olkapäälle.
- Katsokaa, ketkä saivat paljon seuraajia.

3. Irvistelyjono

Soita kunnan rokkia tai jotain hassua, esim. M. A. Nummista tämän harjoituksen aikana.

- Aseta opiskelijat jonoon. Jono saa myös kaartua, mutta siitä ei saa tulla piiri, koska jonon ensimmäisen pitää erottua.
- Käske jokaisen opiskelijan irvistellä edessään olevan selälle niin paljon kuin naamasta lähtee (ja muitakin eleitä saa käyttää).
- Käske jokaista myös välillä katsomaan yllättäen taakseen. Jos takana oleva jää kiinni irvistelystä, hänen pitää siirtyä jonon ensimmäiseksi ts. henkilöksi, joka ei voi irvistellä kenellekään.

4. Ilkeilyä kokkareilla

Harjoitus jatkaa selän takana irvistelyn teemaa, mutta mukaan tulee nyt myös puhe.

- Keksikää yhteinen tilanne, jossa ihmiset haluavat käyttäytyä hyvin, mutta ilmassa saattaa olla kateutta ja pahansuopuutta. Tilanne voisi olla esim. elokuvan ensi-iltajuhlat, gaalailta muotinäytöksen jälkeen tai taidenäyttelyn avajaiset.
- Jos haluat helpottaa opiskelijoiden työskentelyä, anna jokaisen päättää valmiiksi roolistaan ja sanoa se toisille ääneen.

- Jos haluat harjoituksesta haasteellisen, anna jokaisen improvisoida roolinsa harjoituksessa. Anna kuitenkin vinkkejä, keitä kaikkia juhlissa saattaa olla. Älä unohda myöskään tarjoilijoita ja siivoojia!
- Pidä itse maljapuhe ja pyydä juhlakansaa keskustelemaan ja tutustumaan toisiinsa.
- Anna ohje: "Irvistelkää aina selän takana." Siitä ei vain saa jäädä kiinni.
- Jos irvistelyn kohde huomaa, että hänelle irvistellään, irvistelijä joutuu pelistä pois.
- Lopussa siis juhliin jää kaksi toisilleen maireasti puhuvaa ihmistä.
- Huom! Jos opiskelijat tekevät roolihaamonsa improvisoiden, kerro, että roolia saa aina vaihtaa, kun keskustelukumppani vaihtuu. Muuten tehtävä on liian vaikea.

5. Työhaastattelu

Harjoitus sopii edellisen harjoituksen vaihtoehdoksi. Tämän tekee haastavammaksi se, että osa toimii katsojina.

- Aseta riviin istumaan kolme opiskelijaa. Heistä keskellä oleva on työnantaja, sivuilla istuvat työntekijöitä.
- Sopikaa yhdessä, mitä työtä haetaan.
- Kun työnantaja on kääntynyt oikealla istuvan puoleen, vasemmalla istuva irvistelee uudelle pomolleen (ja päinvastoin). Pomo kuitenkin vilkaisee aina selkensä taakse yllättäen, ja jos siitä jää kiinni, työnhakija vaihtuu uudeksi ihmiseksi, joka valitaan yleisön joukosta.

6. Levottomat kädet

Harjoitukseen tarvitaan lakana tai kaapumainen vaate sekä mielellään pöytä, jolla on erilaisia esineitä.

- Sopikaa, mistä juhlista on kysymys (esim. syntymäpäivät, eläkkeelle lähteminen tms.) ja valitkaa puhuja sekä juhlan sankari.
- Puhuja menee seisomaan pöydän taakse ja asettaa kätensä selkensä taakse. Hänen takanaan oleva henkilö työntää kätensä edessä olevan kainaloista eteen ikään kuin edessä olevan käsiksi. Illuusio vahvistuu, jos puhujalle asetetaan kaapu päälle.
- Puhuja aloittaa puheensa. Kädet tekevät ihan omiaan tai jotain ristiriitaista puheen sisältöön nähden.
- Päiväsankari voi ilmeillään osoittaa suhtautumista puheeseensa, ja kun puhe on päättynyt, hän tietysti pitää kiitospuheen aivan samalla tavalla lainakäsiä käyttäen.

7. Numeroleikki

Harjoituksen tehtävänä on saada opiskelijat jälleen lämpimiksi, mikäli on tullut istuttua jo pitkään paikallaan.

- Kaikki kävelevät. Kun opettaja huutaa MOLIÉRE, kaikki vaihtavat suuntaa.
- Kun opettaja huutaa IHMISVIHAAJA, kaikki jähmettyvät patsaiksi.
- Kun opettaja huutaa HOVI, haetaan katsekontakti johonkuhun ja lähetetään lentosuukko.
- Kun opettaja huutaa KLASSISMI, otetaan pari ja tehdään tanssillinen piruetti.
- Tempo pidetään nopeana ja ohjeita huudetaan tiheästi.

8. Varjostustanssi

Harjoitus on vaihtoehto edelliselle. Taustalla soitetaan rytmikästä, tanssittavaa musiikkia.

- Opiskelijoita pyydetään ottamaan pari. Parit asettuvat peräkkäin. Edessä oleva on johtaja, joka liikkuu / tanssii haluamallaan tavalla, ja takana oleva matkii häntä.
- Kun takana oleva kyllästyy matkimaan, hän yksinkertaisesti kääntyy 180 astetta ja lähtee tekemään omaa tanssiaan.
- Jossain vaiheessa alun perin edessä oleva ja nyt siis yksin tanssiva huomaa, ettei kukaan seuraa. Hänen pitää etsiä parinsa ja mennä matkimaan hänen tanssiaan.
- Leikki jatkuu musiikin loppuun. Kannusta opiskelijoita tekemään huijauksia mahdollisimman paljon.

9. Janatyöskentely

Tässä vaiheessa opiskelijoille voi kertoa, että *Ihmisvihaajassa* käsitellään liehakointia, mielistelyä, ryhmäpainetta, totuuden puhumista, pinnallisuutta ja käyttäytymisnormeja. Teemaa tutkitaan nyt opiskelijoiden näkökulmasta.

- Ohjaa opiskelijat janalle. Valitse tilan yksi seinä osoittamaan sanoja EHDOTTOMASTI KYLLÄ ja vastakkaisen seinän osoittamaan sanoja EHDOTTOMASTI EI.
 - Kerro opiskelijoille, että asettumalla janalla johonkin tiettyyn paikkaan he samalla vastaavat esittämäsi väitteeseen.
 - Lue väitteet yksi kerrallaan ja pysähdy jokaisen väitteen jälkeen hetkeksi keskustelemaan aiheesta. Voit pyytää joitakuita sanomaan perustelunsa sijoittumiselleen ääneen tai vertaamaan näkemyksiään lähellä seisovien kanssa.
1. Rehellisyys kannattaa aina.
 2. Kaikki ihmiset valehtelevat. (Voit kertoa, että tutkitusti näin on. Ks. esim. Ylioppilasaineita 2003 -kokoelmasta artikkeli *Sinäkin valehtelet ja uskot muiden valheet*)

3. Arvostan toden puhumista.
4. Kaverisi on käynyt kampaajalla, ja hänen hiuksensa näyttävät hirveiltä. Kerrotko totuuden?
5. Zen Café laulaa: "Kannattaako tunnustaa jos pettää?" Mitä mieltä olet?
6. Sinut on kutsuttu juhliin, joihin ystäväsikin varmasti haluaisi, mutta häntä ei ole kutsuttu. Kerrotko, minne olet menossa, vaikka tiedät, että ystäväsi pahoittaa mielensä?
7. Ystäväsi aikoo olla yötä tyttö- tai poikaystävänsä luona vanhempiensa tietämättä. Sen sijaan hän aikoo kertoa vanhemmilleen, että on yötä sinun luonasi, ja pyytää sinua varmistamaan näin olevan, jos vanhemmat sattuvat sitä kysymään. Suostutko pyyntöön?
8. Olet porukassa, jossa puhutaan pahaa ystävästäsi, joka ei ole paikalla. Osoitatko toisille, että et halua ystävästäsi puhuttavan pahaa?
9. Oletko jäänyt kiinni valehtelusta?
10. Ota askel eteenpäin, jos annoit toisten täällä olijoiden vaikuttaa omaan mielipiteeseesi. (HUOM! Tee tämä vain, jos ryhmässä on turvallinen ja rento ilmapiiri.)

10. Improvisaatiot

- Jaa opiskelijat pienryhmiin (3 - 5 jäsentä).
- Opiskelijoiden tehtävänä on valmistella lyhyitä improvisaatioita. Muistuta siitä, että tilanteet pitää näyttää yleisölle hitaasti, ts. paljon voi kertoa myös ilman sanoja.
- Jokainen kohtaaminen alkaa still-kuvasta ja päättyy myös still-kuvaan.
- Jaa ryhmille aiheet:
 1. Totuuden torvi koulun ruokalassa
 2. Krooninen valehtelija myöhästyy tunnilta
 3. Valkoinen valhe rehtorin kansilassa
 4. Suosioon pyrkimistä koulun aulassa tai säilytyslokeroilla
 5. Selän takana puhuja paljastuu koulun käytävällä
- Esittäkää kohtaukset ja puhukaa siitä, mitä näitte.

11. Totuusseerumi

Dialogeja esitetään pareittain ja muut seuraavat, mitä tapahtuu.

- Yleisö saa määritellä tilanteen ja henkilöt. Olennaista on, että henkilöt tuntevat toisensa hyvin ja että tilanteeseen liittyy lähtökohtaisesti jokin konflikti. Esimerkiksi opettaja tenttaa opiskelijalta puuttuvaa suoritusta tai opiskelija ihmettelee, miksi opettaja on antanut hänelle liian huonon kurssiarvosanan.
- Ensimmäiseksi parit ohjataan jäljittelemään todellista tilannetta.
- Kun opettaja sanoo TOTUUSSEERUMI, dialogin puhujat lakkaavat peittelemästä totuutta ja kertovat, mitä ajattelevat oikeasti.

12. Totuusseerumi lisämaustein

Dialogien esittäjien taakse tulevat ajatusäänet (kummallekin 2 avustajaa). Varsinaiset esittäjät pysyvät koko ajan roolissaan, mutta kun opettaja sanoo TOTUUSSEERUMI, dialogin esittäjät jähmettyvät stilliin ja ajatusäänet sanovat, mitä henkilö todella ajattelee. Kun opettaja käskää taas DIALOGI, tavallinen dialogi jatkuu.

13. Yksi ajatus totuudesta

Ohjaa opiskelijat uusiin pienryhmiin. Pyydä heitä keskustelemaan työpajassa käsitellyistä teemoista ja muodostamaan yksi lause valheesta, totuudesta, mielistelystä tai käytöstavoista. Olennaista on, että kaikki ryhmän jäsenet voivat sitoutua siihen ajatukseen. Esittäkää ajatuksen vuorotellen. Ohjaa siihen, että ajatus tulee esiin tiiviisti ja lyhyesti. Älä anna enää tilaa selittelylle tai keskustelulle.

14. Tämä on sinusta totta

Asettukaa piiriin. Käykää läpi totuudellisten puheenvuorojen kierros esimerkiksi myötöpäivään. Kierroksen aloittaja sanoo vasemmalla puolellaan istuvasta ihmisestä yhden positiivisen ja totta olevan asian, esim. *Leenalla on kauniit silmät* tai *Lauri luistelee hienosti*. (Älä tee harjoitusta, jos opiskelijat vaikuttavat kiireisiltä tai kyllästyneiltä.)

b. Aikakauteen ja teokseen tutustuen

1. Tutustu Molièreen, klassismiin ja Ihmisvihaajaan lukemalla. Ennakoi tekstit luettuasi, millainen Kansallisteatterin *Ihmisvihaaja* on. Tee arvauksistasi viisi väitettä tai oletuksiin perustuva puffijuttu.

KLASSISMI

Lue oppikirjastasi tai jostakin muusta tietolähteestä aluksi klassismin aikakauden perustiedot. Joissakin tehtävissä on hyödyllistä tietää myös karnevalismista ja commedia dell'artesta, joista on ohessa tietolaatikat.

KARNEVALISMI

Venäläisen kirjallisuudentutkijan Mihail Bahtinin (1895-1975) karnevalismi-käsite juontaa juurensa keskiajan karnevaaliperinteeseen. Kaikissa kulttuureissa tunnetaan nauru ja häpäiseminen; joskus jumalatkin pudotetaan jalustaltaan ja sankareista tulee naurettavia. Karnevalismi tarkoittaa siis valtasuhteiden nurinkääntöä, ja karnevaalissa nautinto syntyy alistettujen saavuttamasta hetkellisestäkin valta-asemasta. Karnevaalin lähtökohtana on kaiken kääntyminen pääläelleen: virallinen kulttuuri ja karnevalisoitu kulttuuri ovat silloin vastakkain.

Karnevaalinauru kohdistuu auktoriteetteihin mutta myös naurajaan itseensä. Nauraminen kyseenalaistaa vallitsevat käsitykset. Keskiajan commedia dell'arte -näytelmissä pyritään karnevalismin tavoin kyseenalaistamaan valtakulttuuri.

Karnevalistisuus ilmenee teoksissa muun muassa niin, että esityksissä siirrytään lajityypistä toiseen. Myös henkilöhahmot voivat muuttaa koko ajan muotoaan ja identiteettiään. Karnevalistisia piirteitä on nähtävissä muun muassa parodioissa. Komediat ja satiirit ovat myös esimerkkejä nykyajan karnevalismista.

Lisätietoja ja lähteet: Bahtin, Mihail 1965/1995: *Francois Rabelais – Keskiajan ja renessanssin nauru*. Kustannus Oy Taifuuni.

Wikipedia

COMMEDIA DELL'ARTE

Commedia dell'arte (ammattikomedialla, taitokomedialla, vapaasti suomennettuna ammattilaisten esittämä näytelmä) on lähtöisin Italiasta, josta se sitten levisi

kaikkialle Eurooppaan. Kiertävien ja ammattilaistuneiden seurueiden esittämänä sitä nähtiin ainakin 1500-luvulta 1700-luvulle; vanhimmat kirjalliset viittaukset siihen ovat vuosilta 1545 ja 1568.

Commedia dell'artessa näyttelijöillä oli vakiohahmot, joita he muuntelivat jonkin verran. Heillä oli myös ennalta valmisteltuja juoni- ja kohtausrunkoja, joiden pohjalta kulloisetkin esitykset improvisoitiin. Hahmojen suhteet toisiinsa ovat esityksestä toiseen samanlaiset, ja esittäminen oli hyvin kehollista, sillä ryhmät saattoivat kierrellä eri kielialueilla.

Commedia dell'arten taustalla ovat todennäköisesti antiikin Kreikan atellaanikomedia ja keskiaikainen karnevalistinen perinne. Alkuun commedia dell'arte on ollut kansanomaista, arvaamatonta ja häpeilemättä naurattavaa teatteria, jota esitettiin kaupunkien toreilla, joissa yleisönä oli tavallinen kansa. Kun ryhmien ammattitaito kasvoi, esityksiä nähtiin myös hoveissa, joten juoniin otettiin mukaan enemmän rakkautta ja fantasia-aiheita ja esitystapaa siistittiin. Tärkein commedia dell'arte -perinteestä ammentanut näytelmäkirjailija on Molière.

Hahmot ovat eri luonteiden, ammattikuntien, yhteiskuntaluokkien ja alueiden edustajia, ja ne voidaan jakaa kolmeen pääryhmään: palvelijat (i zanni), vanhukset (i vecchi) ja rakastavaiset (gl'innamorati). Huumoria siis saadaan vastakohtista rikas - köyhä, herra - palvelija ja vanha - nuori. Naiset ovat mukana rakastettuina, palvelijattarina tai parittajaeukkoina, mutta eivät äiteinä ja emäntinä, minkä taustalla arvellaan olevan katolisen kulttuurin voimakas äitiyden tabu. Myös papisto, aatelisto ja kuninkaat jätettiin esityksissä pilkan ulottumattomiin, joten vallanpitäjiä niissä edustavat vain porvarit, oppineet ja upseerit - teatteri on aina riippuvaista maksajista ja yleisöstä.

Hahmot olivat tunnistettavissa naamioista, vaatteista ja puhetavoista. Monien hahmojen yhteyteen liittyy myös vakiintunut vitsi- ja temppuaineisto, kuten Il Capitanon kehuskelupuhe tai Pantalonen serenadi.

Harlekiini (Arlecchino, Harlequin) on esityksen dynamo, joka vastaa yleisestä rytmityksestä. Juonen kuljettamisen kannalta tämä palvelijahahmo ei ole

keskeinen. Hahmon komiikka perustuu akrobatiaan, arvaamattomuuteen ja häijyyteen. Aluksi Harlekiinin asuna oli puolipitkä takki ja vaaleat housut, joissa oli paljon paikkoja. Sittemmin paikat muuttuivat salmiakkiruuduiksi.

Brighella on eri ammateissa toimiva vetelehtijä, joka on aina valmis pahantekoon ja huijauksiin. Molièren Sganarelle on tunnetuimpia variaatioita tästä hahmosta.

Pulcinella on laihakinttuinen, kaljamahainen typerys ja jaarittelija, usein itsekäs vanhapoika.

Pantalone on karnevalistisen naurun ensisijainen kohde: rikas, seniili ukko, jolla on kumara ryhti ja kankeat liikkeet ja joka hengästyy helposti ja on usein vähällä kuolla. Esityspaikasta riippuen hahmo saattoi olla hyvinkin rivo; karnevaalien ja toriesitysten Pantalonnella seisoa aina. Myöhemmin hahmosta kehittyi kunniallisempi vanhus. Molièren näytelmien Orgon, Gorgibus ja erityisesti *Saiturin* päähenkilö Harpagon ovat paljon velkaa tälle hahmolle.

Il Dottore on kuuluisa oppinut, kaikkien tiedekuntien kasvatti Bolognan yliopistosta. Hän esiintyy kaikkien alojen asiantuntijana ja lausuntoautomaattina.

Il Capitano on tyhmänylpeä, möykkäävä kapteeni, joka mahtailee urotöillä ja yrittää jatkuvasti tehdä vaikutuksen naisiin mutta on todellisuudessa pelkuri. Hahmon muunnelmiin kuuluu myös Scaramouche, jota esitti taitavasti Molièren esikuva Tiberio Fiorelli.

Lähteitä ja lisätietoja:

Pentti Paavolainen: Eurooppalaisen teatterin historiaa (saatavilla maksua vastaan Teakin virtuaaliyliopistosta)

Wikipedia

http://muhi.siba.fi/muhi/bin/view/Articles/klas_koom_oop_ita1?s

MOLIÈRE

Molière oli ranskalainen klassismin aikana elänyt teatterin monitoimimies, jonka me tunnemme lähinnä näytelmäkirjailijana. Oikealta nimeltään hän oli Jean-Baptiste Poquelin.

Molière syntyi 15.1.1622. Hänen isänsä oli hoviverhoilija, joka sai myös kuninkaan kamaripalvelijan arvonimen. Jean-Baptiste opiskeli Clermontin jesuiittalyseossa, jota pidettiin aikansa parhaana kouluna. Hän oli siis laajasti sivistynyt, ja hänellä oli kontakteja ylimystöön.

Molièresta piti tulla lakimies, mutta teatteri vei hänet mukanaan. 21-vuotiaana hän rakastui näyttelijätär Madeleine Béjartiin ja perusti yhdessä tämän perheen ja ystäväpiirinsä kanssa teatteriseurueen, jonka he nimesivät Loistavaksi teatteriksi (L'illustre Théâtre). Ilmeisesti ainoastaan Madeleine osasi näyttellä, joten lipputuloja ei juurikaan tullut ja vuonna 1645 ryhmä oli konkurssissa ja joutui sulkemaan teatterinsa Pariisissa. Isä Poquelin maksoi takuut, jotta poika pääsi velkavankeudesta.

Ryhmä ei lannistunut, vaan lähti kiertämään maaseutua. 13 vuotta kiertueaikaa opetti ammattitaitoa, ja jäsenet alkoivat löytää itselleen sopivimmat hahmot. Molière kehitteli commedia dell'arten Brighellan pohjalta itselleen Sganarelle-hahmon, joka oli välillä kyyninen, välillä imelän tunteellinen terävä-älyinen huijari, joka ryhtyy toimeen vasta, kun kukkaro on tyhjä.

Vuonna 1653 ryhmä asettui Lyoniin ja pääsi Contin ruhtinaan suojelukseseen. Seurue jäi Lyoniin vuoteen 1657 saakka, ja tänä aikana Molière kirjoitti ilmeisesti ensimmäisen kerran itse ohjelmistoa, komediat *Sekopää* (*L'Etourdi*, 1654) ja *Rakastunut kiusankappale* (*Le Dépit amoureux*, 1656). Vuonna 1658 Loistava teatteri palasi Pariisiin ja pääsi kuninkaan veljen, Monsieur'n seurueeksi. Ludvig, tuleva Aurinkokuningas, näki ryhmän esityksen *Rakastuneesta kiusankappaleesta* ja Pierre Corneillen tragediasta *Nicomède* ja päätti antaa seurueen käyttöön niin sanotun Petit-Bourbonin salin, Pariisin parhaan teatteritilan, vuoroilloiksi italialaisen seurueen kanssa. Italialaisryhmää johti Molièren entinen opettaja Scaramuccia., ja teatterin lavastuksen oli suunnitellut merkittävä italialainen lavastaja Giacomo Torelli.

Seuraavana vuonna Molière kirjoitti komedian *Sievistelevät hupsut* (*Les Précieuses ridicules*), joka ilkkui "presioösejä", markiisitar de Rambouillet'n kirjallisen salongin daameja. Markiisittaren sininen salonki oli ajan merkittävien älykköjen kokoontumispaikka Pariisissa, mutta houkutteli toki myös harrastelijakynäilijöitä ja muutakin ylhäisöä. Pilkka osui niin taitavasti, että ensiesitystä seuraavana päivänä näytelmä kiellettiin. Molière hankki riittävän mahtavia tukijoita ja muokkasi komediaansa hiukan, ja parin viikon kuluttua esitykset taas sallittiin. Kaikki halusivat nähdä salonkien seurapiirejä irvailevan näytelmän, ja se sai valtaisan suosion ja merkitsi Molièren läpimurtoa.

Myöhemminkin Molièren näytelmät keräsivät vihamiehiä. *Sganarelle eli petetyksi itsensä kuvittelema aviomies* (*Sganarelle ou le Cocu imaginaire*, 1660) suututti kaupakortteleitten kunnolliset porvarit. *Naisten koulun* (*L'Ecole de femmes*, 1662) jälkeen ilmaantui monia, jotka arvelivat pilkatun päähenkilö Arnolphen esittävän juuri heitä. Lisäksi kateus menestyvää nuoren Aurinkokuninkaan suosikkia kohtaan oli valtaisaa ja aiheutti kritiikkien vyöryn. Pahempaa oli vielä tulossa: vuonna 1664 Molière esitti kolme näytöstä vielä keskeneräisestä näytelmästäään *Tartuffe* kuninkaalle ja hoville. Näytelmän vastenmielinen nimihenkilö on huijari ja valehtelija, ilmiantaja ja vakooja, liehittelijä ja vaimojen viettelijä - ja kirkonpalvelija, joka siteeraa ahkeraan Pyhää kirjaa. Kaupungin arkkipiispa vaati kuningasta kieltämään näytelmän välittömästi. Kielletty näytelmä levisi kuitenkin tekstinä pian koko Ranskaan, ja sen lisäksi siitä huhuttiin muuallakin Euroopassa. Vuoden 1665 näytelmä *Don Juan* suututti uskonnollisia piirejä entisestään, sillä näytelmän nimihenkilö on viehättävä, terävä-älyinen ja peloton ateisti, jonka mielipiteitä vastustava Sganarelle puolestaan on pelkuri ja nuoleskelija ja lisäksi pelkkä palvelija. Don Juan kyllä saa ansionsa mukaan ja kuolee salamaniskuun. Näytelmä kiellettiin 15 esityksen jälkeen ja sen kirjoittajalle toivottiin samanlaista loppua kuin päähenkilölle. Lääkärikuntakin sai osansa jo *Don Juanissa*, mutta varsinaisesti sen vihat Molière sai seuraavalla komediallaan *Rakkaus lääkärinä* (*L'amour médecin*, 1665), jonka neljä lääkäriä ovat varsinaisia puoskareita. Hälystä huolimatta Molièren seurue sai vuonna 1665 nimityksen Kuninkaan seurue (Troupe de Roi). Molière palasi vielä *Tartuffen* pariin, muokkasi sitä ja esitti uudelleen nimellä *Huiputtaja* (*L'Imposteur*) vuonna

1667. Näytelmä kiellettiin ensi-iltaa seuraavana päivänä, ja myöhemmin arkkipiispa vielä ilmoitti paimenkirjeessään, että myös näytelmän lukeminen ja kuunteleminen julkisesti sekä yksityisissä tilaisuuksissa on kiellettyä kirkosta erottamisen uhalla. Vuonna 1669 kuningas kuitenkin antoi luvan Tartuffen esittämiseen, ja sen uusi ensi-ilta oli Pariisin suurin teatteritapahtuma.

Skandaalit lisäsivät Molièren mainetta ja kansansuosiota, mutta vähitellen kuninkaan suosikkia ruvettiin pitämään liian hankalana, ja häneltä tilattiin Tartuffen jälkeen hoviesityksiin vain muutama comédie-ballet. Uudeksi hovin suosikiksi nousi säveltäjä Jean-Baptiste Lully baletteineen. Kuningas oli suuri baletin harrastaja: esimerkiksi vuonna 1670 hän tanssi itse Molièren balettikomediasa *Erinomaiset rakastavaiset* (*Les Amants magnifiques*).

Kaikista Molièren näytelmistä ei seurannut katastrofeja. Meidän aikanammekin esitetyistä esimerkiksi *Lääkäri vastoin tahtoaansa* (*Le Médecin malgré lui*, 1666), *Saituri* (*L'Avare*, 1668) ja *Amphitryon* (1668) saivat hyvän vastaanoton jo omana aikanaan.

Molièren viimeiseksi näytelmäksi jäi *Luulosairas* (*Le Malade imaginaire*, 1673), jossa hän pilkkaa ihmisen irrationaaleimpia tunteita, kuolemanpelkoa ja surkeilua ja jossa hänen pilkkansa lääkäreitä kohtaan saavuttaa huippunsa. Molière kuoli *Luulosaira* neljännen esityksen jälkeen 17.2.1673. On sanottu, että yksikään lääkäri ei tahtonut tulla hoitamaan Molièrea hänen viimeisenä päivänään. Häntä ei myöskään saanut haudata siunattuun maahan.

Venäläinen kirjailija Vladimir Rafailovits Zotov on kirjoittanut Molièrestä näytelmän, jonka loppukohtaus on seuraavanlainen:

" -Kuningas tulee. Hän haluaa nähdä Molièren. Molière! Mikä hänellä oikein on?

- Hän on kuollut.

Prinssi juoksee Ludvigia vastaan ja lausuu:

- Sire! Molière on kuollut!

Ludvig XIV ottaa hatun päästään ja sanoo:

- Molière on kuolematon."

Näytelmä on sepitetty; on myös sanottu, että Molièren uran kehitys nuoren Aurinkokuninkaan mielikirjailijasta syrjäytetyksi ihmisvihaajaksi kertoo jotain hyvin universaalia taiteilijan ja yksinvaltiaan suhteesta.

Keskeiset lähteet:

Mihail Bulgakov: Herra Molière (SN-kirjat 1980)

Pentti Paavolainen: Eurooppalaisen teatterin historiaa (saatavilla maksua vastaan Teakin virtuaaliyliopistosta)

IHMISVIHAAJA

Molière meni naimisiin 20.2.1662. Morsian oli häntä 20 vuotta nuorempi Armande Béjart, joka avioliittotodistuksen mukaan oli Marie Béjartin tytär, siis Molièren ensirakkauden Madeleine Béjartin sisar. Huhuttiin kuitenkin, että Armande olisi ollut Madeleinen tytär, ja joka tapauksessa tiedetään, että Madeleine ilmestyi kiertelevän näytelmäseurueen mukaan ollessaan 10-vuotias ja oli siitä lähtien Madeleinen hoivissa. Tytön isästä ei ollut tietoa. Molièrea voidaan pitää ainakin tytön kasvatti-isänä. Vuonna 1663 eräs Molièren vihamies kirjoitti kuninkaalle ilmiannon, jossa syytti Molièrea oman tyttärensä naimisesta. Ei tiedetä, miten Molière onnistui kumoamaan sukurutsasyytöksen, mutta varmaa on, että jollain tavoin hän joutui asiassa puolustautumaan.

Molièren avioliitto osoittautui hyvin pian onnettomaksi. Puolisot olivat hyvin erilaisia, ja Molière alkoi myös sairastella. On epäilty, että sairauteen liittyi myös luulosairauden piirteitä. Armande oli hyvä näyttelijä, ja hän saavutti pian paljon suosiota rooleillaan. Molièren vastustajat lietsoivat miehen mustasukkaisuutta useilla juoruilla Armandesta.

Jo *Naisten koulu* (*L'École des femmes*, 1662) ja sitä edeltänyt *Aviomiesten koulu* (*L'École des Maris*, 1660) oli kirjoitettu puolustamaan naisten oikeutta tehdä valintoja rakkaudessa. *Naisten koulu* kertoo nuoren Agnèsin kanssa naimisiin haluavan Arnolphen tarinan. Mustasukkainen ja despoottinen Arnolphe ei saa rakkautensa kohdetta ja kirvoittaa monet naurut pyrkimyksillään. Lopussa oleva Arnolphen monologi kuitenkin osoittaa hahmon surkeuden ja inhimillisyyden ja saa jopa suhtautumaan myötätuntoisesti. On sanottu, että roolin itse esittänyt Molière olisi kirjoittanut ja näytellyt omia tunteitaan. On syytä epäillä, että *Ihmisvihaajassakin* päähenkilö puhuisi kirjoittajansa suulla.

Ihmisvihaaja (*Le Misanthrope*), Molièren tunnettu luonnekomedia vuodelta 1666, kertoo lyhyesti sanottuna valehtelijaan rakastuvasta fanaattisesta totuudenpuhujasta Alcestesta. Vastapainona mielistelyä, vilppiä ja pyrkyryyttä vihaavalle päähenkilölle ovat hänen rakkautensa kohde Celimene, joka on seurapiireissä kuin kala vedessä, sekä ystävänsä Philinte, jonka suhtautuminen ihmisiin on Alcestea myötämielisempää.

Ihmisvihaajassakin naureskellaan salonkien teennäiselle ja epärehelliselle ihmisjoukolla. Yleisesti ajatellaan, että Molièren komedioissa pääsee aina kuuluviin tervejärkisen mutta ei liian fanaattisen totuudenpuhujan ääni. Salonkien sievistelijöiden vastapainoksi asettuu "kunnon ihminen" (*l'honnête homme*), joka on rehellinen, työteliäs ja järkevä eikä ryhdy muiden narriksi. Alcesten fanaattisuutta *Ihmisvihaajassa* tasoittaa hänen ystävänsä Philinte.

Kuten jo *Naisten koulun* Arnolphe myös *Ihmisvihaajan* Alceste on jonkin äärimmilleen viedyn luonnevian edustaja. Henkilö on kuitenkin tietoinen tuosta viastaan, mikä tekee hahmon pohjavireestä traagisen. Tätä traagisuutta pidetään komediaa entisestään syventävänä seikkana, vaikka jo liioittelu ja tilannekomiikka sinänsä tekevät hahmoista naurettavia ja naurattavia.

Koska oli jo totuttu etsimään Molièren komedioiden taustalta esikuvia, niin tehtiin *Ihmisvihaajankin* kohdalla. Alettiin huhuta, että Ihmisvihaaja olisi kruununperijän opettaja, herttua Montausier. Molièren ystävät kertoivat, että Montausier oli jo esittänyt uhkauksia, ja näytelmäkirjailija oli peloissaan. Kun näytelmää esitettiin kuninkaalle, myös Montausier oli mukana. Molière yritti

pakoilla, mutta suostui lopulta tapaamaan herttuan esityksen jälkeen. Tämä yllätti Molièren sanomalla olevansa imarreltu, että on saanut olla Alcesten kaltaisen jalon miehen mallina. Huvittavinta kuitenkin on, että ilmeisesti Montausier ei ollut edes käynyt Molièren mielessä tämän hahmotellessa Alcestea. Tämänkin episodi osoittaa, että kirjailija osasi työnsä: henkilöt on kuvattu niin, että useampikin voi tunnistaa niistä itsensä.

Näytelmä sai hyvän vastaanoton hovissa ja myönteiset arviot kriitikoilta, mutta ei ollut Molièren monen muun komedian kaltainen rahasampo.

Molière oli terävä yhteiskunnallinen tarkkailija ja ihmisluonnon tuntija, joka pilkkasi taitavasti klassismin ajan tapoja ja joskus suoraan aikalaisiaankin. Häntä pidetään valistusajan edelläkävijänä.

Keskeiset lähteet:

Mihail Bulgakov: Herra Molière (SN-kirjat 1980)

Pentti Paavolainen: Eurooppalaisen teatterin historiaa (saatavilla maksua vastaan Teakin virtuaaliyliopistosta)

2. Tutustu Reita Lounatvuoren haastattelutekstiin ja näytelmäkatkelmaan. Pohdi luettuasi, miksi näytelmistä tarvitaan uusia käännöksiä.

Reita Lounatvuori kääntää kielen ja mielen

Ihmisvihaajan soljuvan käännöksen on tehnyt Reita Lounatvuori. Käännöksessä ei käytetä alkutekstin tiukkaa runomittaa, mutta riimitys on kuitenkin säilytetty. Lounatvuori kertoo pyrkineensä ennen kaikkea ymmärrettävään tyyliin - aleksandriini olisi vaatinut näyttelijöiltä melkoista tempuilua ja niin sanottua vastaantekemistä, jotta suomennos ei olisi tuntunut tankkaavalta. Nyt teksti on niin luontevaa ja puhuttavaa, että kaikissa kohdissa edes riimitelyä ei huomaa.

Akateemiseen, filologiseen käännökseen päätyminen olisi merkinnyt myös riimien selvää ennakoitavuutta, jolloin yllätysmomentti olisi menetetty. Hauskat riimiparit ovat tärkeitä huumorin luomisessa, ja erityisesti dialogeissa ne pääsevät esille hienosti, kuten osoittaa Philinten ja Alcesten keskustelu, jossa Philinte käskee kantamaan huolta oikeusjutusta:

- En takuulla kannan! Sitä en tee.
- No kuka tuomarit sitten voitelee?
- Kuka? Järki, joka palvelee oikeutta.
- Et siis tapaa yhtäkään tuomaria?
- En. Onko toimissani jotain vikaa?
- Ei, mutta kaikkihan lahjuksissa kätensä likaa,
ja...
- Ei, olen päättänyt, etten juottaisi
ketään. Oikeus voittaa.
- Siihen en luottaisi.

Lounatvuori pyrki myös koko ajan miettimään, mitä näytelmä merkitsi oman aikansa yleisölle ja mitä se merkitsee nyt, mikä siinä esimerkiksi naurattaa. Oronten huvittava runokyhäelmä oli alun perin koristeellinen sonetti, joka edusti oman aikansa modernia ja suosittua tyyliä, mutta nyt sonetti olisi selkeästi vanhahtava, joten käännökseen ei voinut sonetin runomittaa tai loppusointukaavaa jättää. Kaikkia kielellisiä vitsejäkään ei ole mahdollista siirtää kielestä toiseen. Esimerkiksi kun Oronte alkutekstissä kysyy sonettinsa arvoa, Alceste sanoo, että se kannattaa jättää *cabinettiin*, jonka merkitys on paitsi pöytälaatikko myös käymälä. Tätä kaksoismerkitystä oli mahdotonta tuoda suomen kieleen, joten Alceste yksinkertaisesti toteaa, että sonetin paikka on "kompostin uumenissa".

Kuinka *Ihmisvihaaja* kääntyi teatteriksi

Kääntäessään Lounatvuori halusi lähteä puhtaalta pöydältä eikä uskaltanut tarttua aiempiin suomennoksiin juurikaan, sillä hän sanoo olevansa kameleonttimainen mukautuja, joka omaksuu helposti toisen tyylin. Lounatvuoren suomennos onkin itsenäinen ja moderni. Tekstin ruotsinnosta hän tarkasteli jonkin verran, näytelmän ohjaajahan on ruotsalainen Åsa Kalmér.

Produktiossa oli kiinnostavaa se, että hyvin tekstivetoinen näytelmä on tehty erittäin liikunnalliseksi ja että ohjaaja ei puhu lainkaan suomea.

Lounatvuori seurasi harjoituksia melko paljon, mutta sanoo, ettei juurikaan uskaltanut puuttua ainakaan harjoitustilanteessa siihen, miten näyttelijät toivat hänen suomennoksensa lavalle. Joitakin kohtia käytiin kyllä läpi harjoitustauoilla. Muutoksia suomennokseen tuli kuitenkin harjoitusvaiheessa suhteellisen vähän. Lähinnä ne olivat yksityiskohtia, jotka koskivat esimerkiksi rytmiä tai sanajärjestyksiä. Markiiseille saatiin lisää tilaa, kun alun perin Célimènen palvelijalle kirjoitettu kohtaus, jossa Alcestelle lähetetty kirje on hävinnyt, siirrettiin heidän keskustelukseen. Toisaalta alkutekstin kolme palvelijaa on nyt yhdistetty yhdeksi.

Työprosessi oli hyvin intensiivinen: suomennoksen tekemiseen oli aikaa neljä kuukautta. Niinpä ei ole ihme, että kääntäjä puhui riimein lähipiirilleenkin ja päivitti Facebookiaankin loppusoinnuin.

Kuinka filologista vääntyi draaman kääntäjä

Molière oli Lounatvuorelle tuttu jo aiemmista töistä; itse asiassa Lounatvuori aloitti näytelmien kääntämisen Molièren komediasta *Rakkaus lääkärinä* vuonna 1996. Muutamaa vuotta aiemmin hän oli opiskellut Pariisissa ja

tutustunut siellä näyttelijä Anna-Leena Sipilään, joka sitten pyysi häntä työparikseen suomentamaan kyseisen tekstin. Yhteistyö oli hedelmällistä molemmille: akateeminen filologi pyrki säilyttämään alkutekstin ajatukset mahdollisimman tarkkaan, näyttelijä sovelsi tekstiä vapaasti esityksen tarpeisiin, ja keskustelemalla löytyi kultainen keskitie. Ennen *Ihmisvihaajaa* Lounatvuori on tarttunut Molièreen toisenkin kerran: vuonna 2007 Cilla Back ohjasi Kuopion kaupunginteatterille näytelmän *Hotelli Molière*, joka on Lounatvuoren kääntämä kooste kuudesta Molièren eri komediasta. Sekä *Rakkaus lääkärinä* että *Hotelli Molière* ovat proosamuotoisia, joten sikäli niiden kääntäminen oli kuitenkin erilaista kuin *Ihmisvihaajan*.

Lounatvuori on opiskellut kieliä ja kirjallisuutta ranska pääaineenaan. Hän kääntää ranskan lisäksi myös englannista. Takana on kymmeniä näytelmien suomennoksia, kolme romaanisuomennosta ja jonkin verran myös käännettyjä laulutekstejä. Useat näytelmäsuomennokset on julkaistu Näytelmäkulman kautta, mutta kuten useimmat kääntäjät, Lounatvuorikin on freelancer, "yrittäjä vastoin tahtoaan".

Teatteriin Lounatvuori nyrjähti jo 14-vuotiaana, ja suurin osa hänen käänöksistään onkin näytelmiä. Näytelmien kääntäjä kääntää Lounatvuoren mukaan erityisesti rivien välejä, niin sanottua alatekstiä; kirjoitettu lause ei ole se, mikä näytellään. Pitää voida ymmärtää, mitä henkilö tahtoo ja tavoittelee. Lounatvuori seuraa paljon kotimaista teatteria ja pitää teatteritradition tuntemusta työssään tärkeänä.

Suomentaminen haastaa ja innostaa

Haaveissa olisi kääntää Jean Cagnardin näytelmä *Des Papillons sous les pas* (*Perhosia askelten alla*). Se on nukeille kirjoitettu lastennäytelmä, jonka visuaalinen maailma on hyvin rikas. Tarinassa on viisaita ajatuksia ja opetuksia, oikeastaan koko elämä pähkinänkuoressa. Kääntäjää näytelmä

kiinnostaa erityisesti myös siksi, että siinä kieli on hyvin runollista - suomentaminen on haastavaa ja innostavaa, kun kielen esteettinen, taiteellinen funktio korostuu. Vuonna 2003 Lounatvuori on kääntänyt Kansallisteatteriin *Sananlaskijan laulun*, jossa neljä orposisarusta on kehittänyt itselleen omanlaisensa kielen. Alkuperäisen tekstin kirjoittaja on kanadanranskalainen Daniel Danis. Lounatvuori sanoo, ettei ikinä olisi voinut kirjoittaa mitään niin hienoa kuin Danis, mutta toisaalta ei voi vielääkään käsittää, kuinka on ylipäättään onnistunut tekstin suomennoksessa. Käännös on alkutekstiin nähden hyvin itsenäinen, ja sen on eri arvosteluissa luonnehdittu sisältävän "kalevalaista tenhoa" ja olevan "täyttä sanomisen ilotulitusta". Tuoretta haastetta tarjoaa Lillanissa 21.4..2010 lähtien nähtävä ranskalaisen Gilles Dyrekin komedia *Vaimoni on toista maata*, joka on paitsi käännetty myös kotoutettu meidän oloihimme.

3. Jäljittele Reita Lounatvuoren *Ihmisvihaajan* käännöksen tyyliä.

Dialogista puuttuu riimillisiä säepareja. Keksi sopivat lauseet jatkoksi yksin tai parin kanssa. Vertaa syntynyttä dialogia jonkun toisen tekemään. Esittäkää kohtauksia toisille.

A) Hyvä kun tulit tänään tänne,

B) _____.

A) Tiesitkö lainkaan sitä kulta, _____.

B) Rakkautesi tekee terää, _____.

A) Onneksi kerroit siitä,

B) _____.

A) Sain tietää tästä aamulla vasta,
_____.

Hän saapuu tänne Intiasta _____.

B) En ole ennen kuullut moista
_____.

A) Sano suoraan, mitä ajattelet nyt musta

B) _____.

A) Ole hyvä ja asiasi toista _____.

B) Vaikka kuinka monesti edessä ja takaa
_____.

A) Kiitos tästä, kuulostaa hyvältä
_____.

B) Käy päälle, iske tahtia,

A) _____

B) _____

A) _____

4. Jakakaa tarkkailutehtäviä ennen esitystä. Tarkkailuryhmiksi sopivat esimerkiksi seuraavat:

1) Havainnoi näyttelijätyötä. Millaisia taitoja esitys vaatii näyttelijöiltä?

2) Millaisia viittauksia erilaisiin puhetyyleihin ja populaarikulttuurin ilmiöihin esitys sisältää?

3) Tarkkaile, miten tilanteisiin on luotu komiikkaa.

4) Tee havaintoja lavastuksesta ja puvustuksesta. Miten ne tukevat esityksen teemaa?

5) Keskity esityksen äänimaailmaan ja musiikkiin. Millaisia tehtäviä äänillä ja musiikilla on?

Jälkikäsitteilytehtävät

a. Keskustelukysymyksiä

1. HUUMORI

Mistä näytelmän huumori syntyy?

(Opiskelijat voi ohjata kiinnittämään huomiota erityisesti karnevalismin ja commedia dell'arten piirteisiin.)

2. NÄYTELMÄN JUONI

Ihmisvihaaja poikkeaa muista Molièren näytelmistä, sillä siinä ei ole selkeää juonta. Mitkä tapahtumat tai tilanteet kuitenkin vievät näytelmää eteenpäin, kuljettavat tarinaa?

3. LAVASTUS

Millaisen miljöön ja tunnelman lavastus rakentaa näytelmän tapahtumille?

Miten lavastuksessa käytetyt esineet ja elementit (esimerkiksi kakunmallinen koroke ja eriväriset verhot) liittyvät teoksen teemaan?

4. PUVUSTUS

Millaisia havaintoja voi tehdä puvustuksesta?

Mitkä piirteet puvustuksessa liittyvät selvästi klassismiin?

Miten puvustuksessa näkyy puolestaan nykyaika?

5. HENKILÖT

Ystävykset Alceste ja Philinte edustavat erilaista suhtautumista ihmisiin.

Kuvaile heidän luonteitaan, tarkastele yhtäläisyyksiä ja eroja.

Miksi Alcesten ja Oronten on vaikea tulla toimeen?

Millaisia positiivisia piirteitä Célimenèn hahmossa on? Entä millaisia negatiivisia?

6. KLASSISMI / NYKYAIKA

Mikä näytelmässä edustaa klassismia? Entä mikä edustaa nykyaikaa?

7. TEEMA

Mihin Molièren kritiikki kohdistuu?

Mitkä näytelmän tilanteet ovat tunnistettavia nykyihmisten elämässä?

b. Omia tuottotehtäviä *Ihmisvihaajan* pohjalta

(Ainakin tehtävät 1 ja 2 vaativat jonkin verran aikaa ja innostuneisuutta, joten on syytä sopia ryhmien kanssa etukäteen, kuinka monta tuntia tehtäviin oletetaan käytettävän.)

1. Katsokaa YouTubesta David Lehren videoelämäkerta *The Life and Times of Molière* (<http://www.youtube.com/watch?v=NbGqsquB0Bw>), jota tähdittävät Jeremy Kerr ja Jacob Reiter. Tehkää sitten itse kilpaileva videoelämäkerta joko Molièrestä tai jostakusta *Ihmisvihaajan* henkilöstä. Miettikää, haluatteko laittaa videon nähtäville nettiin.

2. Katsokaa YouTubesta David Lehren videoelämäkerta *The Life and Times of Molière* (<http://www.youtube.com/watch?v=NbGqsquB0Bw>), jota tähdittävät Jeremy Kerr ja Jacob Reiter. Tehkää sitten (sen innoittamana) oma musiikkivideo, jossa riimittelette aleksandriinimitalla (= 12 - 13 kertaa jambi eli painoton tavu + painollinen tavu). Miettikää, haluatteko laittaa videon nähtäville nettiin.

3. Lontoon Comedy Theatressa on esitetty 13.3.2010 saakka näytelmäkirjailija Martin Crimpin uudelleentulkintaa *Ihmisvihaajasta*. Siinä tapahtumat sijoittuvat nykypäivän teatteri- ja elokuvapiireihin. Damien Lewisin esittämä suoria mielipiteitä laukova näytelmäkirjailija Alceste on rakastunut Keira Knightleyn esittämään pinnalliseen Hollywood-tähteen Jenniferiin (vrt. Célimene Molièren näytelmässä). Katso lisätietoja esimerkiksi osoitteesta themisanthropelondon.com

a) Valitkaa jokin *Ihmisvihaaja*-näytelmän kohtaus ja siirtäkää se nyky-Suomeen. Toteuttakaa muutos joko käsikirjoituksena, live-esityksenä tai videona.

b) Esitelkää yleisellä tasolla *Ihmisvihaajan* nyky-Suomeen sijoittuva versionne. Millainen olisi esimerkiksi Maajussille morsian -sarja tästä vinkkelistä katsottuna? Entä jos hovin sijasta liikuttaisiinkin eduskunnassa tai muilla tasavaltamme vallan käytävillä? Toteuttakaa idea joko kirjallisesti tai

videoesittelynä, jossa voi olla myös esimerkkikohtia suunnittelemastanne tuotannosta.

c. Laajempia kirjoitustehtäviä Ihmisvihaaja-näytelmästä

1. Tarkastele käsikirjoitusta, esitystä ja sen saamia kritiikkejä ja kirjoita niiden pohjalta essee. Tehtävä on mahdollinen myös pelkän käsikirjoituksen ja kritiikkien pohjalta.

Lue *Ihmisvihaajan* käsikirjoitus sekä ainakin kolme eri kritiikkiä Kansallisteatterin esityksestä. Mitkä asiat omasta mielestäsi korostuivat teatteriesityksessä? Mitä kriitikot olivat nostaneet tarkastelun kohteeksi?

Mitä asioita itse pidät keskeisinä käsikirjoituksessa? Miten ne oli tuotu näyttämölle Kansallisteatterin esityksessä? Miten itse toisit nämä asiat näyttämölle?

2. Lue *Ihmisvihaajan* käsikirjoitus ja käsiohjelma sekä tietoja Molièrestä ja klassismin aikakaudesta. Kirjoita essee niiden pohjalta.

Tarkastele, mitä oman aikansa tapoja Molière kritisoi ja miten ajan kulttuuri näyttäytyy tekstissä. On sanottu, että Molière ennakoi jo valistuksen aikaa. Miten tämä näkyy *Ihmisvihaaja*-näytelmässä ja hänen muussa tuotannossaan?

3. Tarkastele *Ihmisvihaaja*-esitystä sekä mahdollisesti myös sen saamia kritiikkejä. Kirjoita oma arvostelusi esityksestä. Mieti, missä lehdessä tekstisi voitaisiin julkaista. Muista, että arvostelu koostuu yleensä kuvailusta, tulkinnasta ja arvottamisesta.

Entinen Helsingin Sanomien kriitikko, nykyinen Tammen kotimaisen kaunokirjallisuuden kustannuspäällikkö Hannu Harju on selvittänyt kritiikin funktioita seuraavasti:

Teatteriarvostelun kirjoittamiseen on monta syytä:

1) Arvostelu kuvailee esityksen sellaiselle, joka ei ole sitä nähnyt eikä välttämättä tule näkemäänkään. Moni lukee mielellään arvosteluja esimerkiksi muiden kaupunkien teattereiden esityksistä, vaikkei pääsisi niitä katsomaan. Teatteriväki seuraa kollegoiden työtä arvostelujen kautta, koska omat esitykset ovat usein samaan aikaan kuin muidenkin.

2) Näytelmän nähneelle arvostelu tarjoaa kilpailevan näkemyksen omalle käsitykselle esityksestä. Omia mielipiteitä voi peilata arvostelun mielipiteisiin.

3) Teatteri, tekijät ja esitys saavat huomiota mediassa ja mahdollisesti lisää katsojia. Arvostelu on ilmainen mainos. Joskus hyvät haukut saavat katsojat paremmin liikkeelle kuin laihat keuhut.

4) Esityksen tekijät saavat palautetta työstään.

5) Katsoja saa esityksestä asiantuntijamielipiteen, joka voi auttaa ymmärtämään niitä kohtia, joista itse ei ole saanut otetta. Kriitikolla on paitsi laaja tuntemus teatterin kentästä myös usein mahdollisuus kuulla tekijöiden selvityksiä esityksestä jo ennen ensi-iltaa.

6) Kriitikki on parhaimmillaan tekstinä onnistunut, hyvä juttu, joka on miellyttävää luettavaa.

4. Lue Mihail Bulgakovin kirjoittama Molière-elämäkerta *Herra Molière* sekä J.A.E. Curtisin toimittama Bulgakov-teos *Käsikirjoitukset eivät pala*. Voit hakea elämäkertatietoja näistä kirjailijoista myös muualta.

Kirjoita essee, jossa tarkastelet näiden kahden mestarikirjailijan elämän ja tuotannon eroja ja yhtäläisyyksiä.

5. Mihail Bulgakovin teoksen *Herra Molière* prologi muodostuu (tietenkin täysin kuvitteellisesta) keskustelusta Jean-Babstiste Poquelinin maailmaan saattaneen kättilön kanssa. Ohessa on ote tyylinäytteeksi:

Vahakynttilät palavat edessäni ja päätäni kuumottaa.

- Rouva hyvä, sanon. - Kääntäkää lasta varovaisesti, älkää unohtako, että hän on tullut maailmaan ennen aikojaan. Tämän lapsen menetys olisi maallenne raskas menetys!

- Mutta herra nähköön! Synnyttäähän rouva Poquelin sitten uuden!

- Rouva Poquelin ei synnytä enää koskaan tällaista, eikä kukaan muukaan rouva moneen sataan vuoteen.

- Puhutte kummallisia, hyvä herra!

- Itsekin olen ihmeissäni. Tietäkää siis, että kolmen vuosisadan kuluttua kaukaisessa maassa muistelen teitä vain siksi, että olette kannatellut käsivarsillanne herra Poquelinin poikaa.

- Olen liekuttanut ylhäisempiäkin.

- Mitä mahdatte tarkoittaa sanalla ylhäinen? Tästä lapsesta tulee tunnetumpi kuin nykyisestä kuningas Ludvig kolmannestatoista. Hänestä tulee merkittävämpi kuin seuraavasta kuninkaasta, jota sentään, hyvä rouva, tullaan nimittämään Ludvig Suureksi ja Aurinkokuninkaaksi!

Kirjoita itse essee, jossa asetut keskusteluun jonkun *Ihmisvihaaja*-näytelmän hahmon kanssa.

6. Kirjoita essee, jossa vertailet Ihmisvihaajaa johonkin toiseen teokseen. Valitse itse, mikä on mielestäsi vertailusi punainen lanka. Tarkastele joka tapauksessa myös teosten tyyliä ja kantavia teemoja suhteessa omaan aikakautensa ja meidän aikaamme.

Kritiikki Ihmisvihaajasta

Timo Tuominen, Anna Paavilainen, Ulla Raitio, Sari Puumalainen, Esa-Matti Long, Ilja Peltonen, Heikki Pitkänen, Petri Manninen ja Jukka Ruotsalainen.

Haluan, siis olen

Ihmisvihaajassa elämä on poseerausta, joka peittää tyhjyyden.

Wau. Keskellä Kansallisteatterin suurta näyttämöä kohoaa valtava kolmikerroksinen kermakakku, jonka ylle kupertuu suuri pitsinen kakkupaperi. Valo siilautuu pitsin lomasta hajoten joka puolelle pyrkyryyden, pahan puhumisen ja valheellisen sosiaalisen kuorurutuksen muka-mukavaa maailmaa.

Tässä kauniissa mutta koleassa jatkuvan juhlan kattauksessa ihmiset suorittavat monimutkaisia koreografioita esittäen milloin mitäkin, pyrkien miellyttämään ketä kulloinkin. He ovat kuin kakunkoristeita: makeita ja nopeasti hotkaistuja.

Toiseksi luonnoksi muuttuneeseen teeskentelyyn osallistuvat kaikki paitsi yksi, työkeydestään ja tinkimättömästä rehellisyydestäänkin tunnettu Alceste - mies, joka tahtoo piikiksi muiden lihaan, koska ihminen lietsoo hänet hirveään vihaan.

Ihmisvihaaja on yksi niistä Molièren (1622-1673) komedioista, jotka eivät tunnu vanhentuneen liki 400 vuodessa lainkaan. Aika, joka suosii nopeaa menestystä ja maksimaalista julkisuutta ja jossa ihmiset verkostoituvat hyötyäkseen niistä, joita kutsuvat ystävikseen, ansaitsee tämän nokkeluudessaan pisteliään ja tarkkanäköisyydessään armottoman draamatikon uuden tulemisen. Jos Molière nyt on koskaan minnekään kadonnutkaan.

Suomessa Ihmisvihaajaa on kuitenkin esitetty merkillisen vähän, ammattiteattereissa kaikkineen vain viitenä eri esityksenä (ja neljänä suomennoksena).

Kansallisteatterin tulkinta on myös ohjaajansa, ruotsalaisen Åsa Kalmérin ensimmäinen molière. Tätäkin voi pitää pienoisenä ihmeenä, sillä Kalmér on opiskellut Jacques Lecoqin teatterikoulussa Pariisissa ja tutustunut sitä kautta ranskalaiseen teatteritraditioon, jossa Molière on ohittamaton.

Seuraavaksi Kalmér tekee työparinsa, lavastaja-pukusuunnittelija Ann Bonander-Looftin kanssa Luulosairaahan Göteborgin kaupunginteatteriin. Ensi-ilta on syksyllä. Heidän edellinen esityksensä Kansallisteatterissa oli Laura Ruohosen Sotaturistit kaksi vuotta sitten, ja jo siitä saattoi lukea Kalmérin teatterikielen.

Ohjaus on epäsuomalaisen kepeä, ironinen, leikkisän älyllinen.

Ajaton ja paikaton tulkinta tuntuu kaiken aikaa vihjaavan johonkin, mistä suoraan puhumiseen tottunut suomalainen yleisö ei ainakaan tiistai-illan lehdistöennakon perusteella oikein saanut kiinni. Miten suunnistetaan maastossa, jossa harva tarkoittaa mitä sanoo? Mitä ajatella elämäntavasta, jossa kukaan ei valitse mitään eikä sitoudu mihinkään? Entä jos kaikkien poseeraamisten ja pyrkimysten alla aukeaakin tyhjyys? Helisevien nokkeluuksiensa, tyhjien ranskankielisten fraasiensa ja värikkäiden silkkiverhojensa (toisen puoliajan näyttämökuva) takana Ihmisvihaajan maailma on kammottavan ontto - ja se juuri lienee esityksen keskeinen väite. Valhe ei peitä muuta kuin pelon, että ei ole mitään paljastettavaa.

Parhaiten ohjauksen notkeusvaatimuksista suoriutuu naispääosan Anna Paavilainen, joka tekee Alcesten palvomasta Célimènestä härnäävän, suloisen, narsistisesti häiriintyneen nykynartun, joka nauttii vallasta ja muiden huomiosta, koska pelkää kuollakseen jäävänsä yksin.

Täysin rinnoin peripinnallisia hahmojaan tekevät myös hillittömästi liioitteleva, ihastuttavan lahjaton Oronte (Heikki Pitkänen) sekä pihtipolvinen homoklisee Acaste (Petri Manninen). Seksuaalinen halu, kääntöpuolenaan menettämisen kauhu, pyörittää kiihkeää suhdekarusellia. Juoruista haetaan lisää vauhtia, kilpakosijoiden malebonding ja naisellinen kieroilu panevat pään pyörälle.

Gestisen, jokseenkin läpi esityksen koreografoidun ilmaisun kautta voi henkilöiden välisistä jännitteistä lukea osuvia, joskaan ei järin uusia huomioita naisten ja miesten sylipaineista ja selkään puukottamisista. Ajat muuttuvat, vietit ja niiden johdannaiset eivät.

Timo Tuomisen ylpeä Alceste on, sanomattakin selvää, tällaisen yläpuolella. Hänet esitetään yhtäältä itseriittoisena ja ylemmydentuntoisena, toisaalta rehtinä ja maskuliinisena miehenä, muut mikkiihirinä.

"Jos rakastat kaikkia, et rakasta ketään", Alceste toteaa. Mutta hänkään ei ole haluamisesta vapaa vaan räytyy lemmestä miehiä leluinaan pitävään Célimèneen.

Sivistys, itsenäisyys ja moraalinen ryhti eivät auta, kun hyvettä pitäisi harjoittaa käytännössä. Korkealle kurkottavakin sydän voi olla sokea ja kuuro.

Reita Lounatvuoren uudesta suomennoksesta on vaikea olla pitämättä. Vaikka alkuteoksen aleksandriini on vaihtunut vapaampaan muotoon, loppusoinnut tuottavat niin lukijalle kuin kuulijalle, uskoakseni myös näyttelijöille, kielen säännöllisen poljennon ja mukaansatempaavan rytmin tyydytystä sekä koomisten oivallusten iloa. Väliillä riimit huojhtelevat ja yksittäiset 'korruptiopesän' kaltaiset ilmaukset kalskahtavat kököiltä, mutta komediassa sen voinee tulkita harkituksi rikokseksi. Käännös on runomitasta huolimatta ajaton, luonnollinen ja täysin ymmärrettävä. Puhekieliset tai alatyyliset aksentit mehevöittävät paikoin räppäämiseltä kuulostavaa ilmaisua: "Ole sinä hiljaa, syö vaikka pääsi / ja keskity omaan elämääsi." "En tahdo vaikuttaa muista kultajyvältä / koska muut on niin - sanonko? Syvältä."

Malin Dahlströmin fuusiomusiikki ja melko säästeliäästi käytetyt ääniefektit elävät esityksessä omaa jännittävää elämäänsä. Bonander-Looftin uhkeina kukkivien pukujen viesti jää sen sijaan hieman epäselväksi. Esityksen käsiohjelmasta selviää, että Marimekko-kankaat viestivät ruotsalaisille eksklusiivisuutta, suomalaiselle katsojalle taas lähinnä retroa ja vasemmistohumanismia, eivätkä lainkaan sitä ostopäätöksillään kokeeteeraavaa nuorisoa, jonka kuvaamiseen tulkinnassa tekijöiden mukaan pyritään.

Mutta koskeeko väite todellakin vain nuoria? Pintaahan palvovat kai kaikki. Rehellinen jää yksin.

Suna Vuori

d. Vastaustekstejä Ihmisvihaaja-näytelmän pohjalta

1. Lue Ihmisvihaaja-näytelmän viidennen näytöksen ensimmäinen kohtaus. Vertaa Philinten ja Alcesten suhtautumistapoja toisiinsa, Alcesten oikeusjuttuun ja oikeuslaitokseen yleensä sekä ihmisluontoon.
2. Tarkastele runouden ilmaisukeinoja Ihmisvihaaja-näytelmän viidennen näytöksen ensimmäisessä kohtauksessa.
3. Vertaa Ihmisvihaaja-näytelmän kahden käännöksen (Otto Manninen, 1959, ja Reita Lounatvuori, 2009) tyyliä.
4. Käsiohjelmassa on Ihmisvihaajan ohjaajan, lavastaja-pukusuunnittelijan ja suomentajan keskustelu, jota ohjailee kirjailija Aina Bergroth. Millä keinoin tämän keskustelun mukaan näytelmälle on pyritty luomaan moderni ilme ja mitkä asiat keskustelijoiden mukaan tekevät näytelmästä ajankohtaisen ja nykyaikaisen?
5. Milä kielen keinoin Suna Vuoren arvostelussa (HS) luodaan myönteinen kuva Kansallisteatterin *Ihmisvihaajasta*?
6. Miten Hannu Harjun arvostelulle määrittelemät tehtävät toteutuvat Suna Vuoren kritiikissä?

VIIDES NÄYTÖS

1. kohtaus – ALCESTE, PHILINTE

ALCESTE

Päätös on jo tehty, sinä kuulit kyllä.

PHILINTE

Oli kyse mistä vain, niin ehkä hyvittelyllä...

ALCESTE

Sinun on turha järkeillä ja anoa,
se ei muutu, mitä aion sanoa:
liikaa aikamme kärsii turmeluksesta,
ja siksi poistun ihmisten keskuudesta.

Haastaja oli auttamatta kiipelissä,
kun vastaan kävi kunnia ja oikeus lakipykälissä.
Kaikki puhuivat minun puolestani,
saatoin jo luopua huolestani,
mutta päätöksessään tuomari kääntääkin nutun:
oikeus suosii minua, mutta minä häviän jutun!
Roisto, joka tunnetaan inhottavana,
selviää vääryyden varjoista voittajana!
Minut nujertamalla hän kruunaa rikoksensa,
muttei siihenkään jää hänen pahuutensa,
vaan hän panee kiertämään törkeän opuksen,
jonka lukeminen vaatisi jo rangaistuksen
ja joka pitäisi julistaa laittomaksi –
ja väittää minua sotkun kirjoittajaksi!
Sen jälkeen Oronte alkaa kuiskuttaa,
ja tahtoo petoksen puolesta liputtaa!
Mies, jonka maine on täydellinen,
jolle satuin vain olemaan rehellinen,
kun hän tuli innoissaan ja kysymättä,
pyytämään runostaan näkemystä.
Koska vastasin aidosti suoralta kädeltä,
enkä halunnut salata totuutta häneltä,
hän kaataa niskaani keksityn rikoksen!
Hän on äkkiä pahin vihollinen,
ja kunniani ikuinen soraääni,
kun yhden sonetin suhteen pidin pääni!
Että ihmiset on tehty näin, jumalauta!
Itserakkaus voittaa, mikään ei auta!
Tässä nähdään se uljaus verraton,
kunnia ja hyvyys, jota heissä on!
Minä pakenen moisia ryöväreitä
ja turhia murheen syövereitä.
Te elätte täällä kuin sudet keskenänne,
minä en jää teidän kanssanne tänne.

PHILINTE

Minusta tuo on hieman äkkiväärää,
sinä liioittelet kärsimäsi pahan määrää.
Eihän vastapuolen vilpilliseen paatokseen
uskottu! Sinut päästettiin vapauteen.
Kaikki väsyivät miehen tyhjään uhoon,
ja väärä todistus voi viedä hänet tuhoon.

ALCESTE

Hänet? Ei hän pelkää moista äläkkää,
hänellä on oikein lupa iljettä,
eikä tämä tee lovea sen miehen kunniaan,
vaan hän nousee jo huomenna parempaan asemaan.

PHILINTE

Niin mutta tuskin kukaan koko salissa
uskoi niitä tekaistuja juoruja,
siltä osin ei ole pelkoa.
Ja oikeusjutun suhteen, voisit ottaa selkoa,
ottaa oikeuskäytännön huomioon
ja valittaa...

ALCESTE

Ei, minä tyydyn tuomioon.
Vaikka se aiheuttaakin tuntuva haittaa,
en minä tahdo siitä peistä taittaa.
Se kertoo, kuinka oikeus on mennyt miedoksi,
päätos jääköön jälkipolville tiedoksi.
Olkoon se merkinä ilkeydestä,
todistuksena aikamme ihmisestä.
Minulle se maksaa parikymmentä tuhatta,
mutta saanpahan rauhassa ja uhatta
säntiä ihmisluonnon mielivaltaisuutta
ja vaalia tätä vihaa ja katkeruutta.

PHILINTE

Niin, mutta...

ALCESTE

Niin, mutta! Tuo huolenpito on tarpeetonta,
puheita on kuultu jo liian monta.
Vai aiotko sinä vielä esittää,
että vääryyttä pitäisi ymmärtää.

PHILINTE

En, minä myönnän kaiken mitä pyydetään:
kaikki perustuu juoniin ja kähmintään,
vain viekkaus on tarpeen, kaikki muu saa puuttua,
ja kyllä ihmisen pitäisi muuttua.
Onko ihmisen vääryys silti riittävä syy,
että heidän seurastaan vetäytyy?
Tämä ihmisen pahuus, jota todistamme,
suo vain tilaisuuden harjoittaa viisauttamme.
Juuri siinä mitataan rohkeus!
Jos rehellisyys olisi sääntö eikä poikkeus
ja kaikki hyveen aateloimaa,
mihin enää tarvittaisiin hengen voimaa?
Sen avulla voimme sietää myös heitä,
joiden vääryys muuten piinaisi meitä,
eikä viisas sydän kaikkia huhuja...

ALCESTE

Tiedetään! Olet loistava puhuja,
sinussa viisaus puhkeaa kukkaan,
mutta nyt kauniit sanat menevät hukkaan.
Minä lähden enkä muuta mieltäni,
minä tiedän, etten hallitse kieltäni.
Kuitenkin ties mitä taas suustani viskaan
ja sata riitatapausta saan niskaan.
Nyt odotan vain, että Célimène

tulee tänne ja hyväksyy aikomuksen.
Tahdon tietää, saanko armaani sydämen,
ja näin saan luotettavan vastauksen.

PHILINTE

Mitä jos mennään ensin Élianten luokse?

ALCESTE

Ei, olen niin kiihtynyt, ettei järki juokse.
Mene sinä vaan ja jätä meidät jo
tähän nurkkaan, minut ja ahdinko.

PHILINTE

Aika outoa seuraa, jos Élianteen vertaan.
Minä kysyn, tuleeko hän alakertaan.

(suomennos Reita Lounatvuori, 2009)

ENSIMMÄISEN NÄYTÖKSEN 2. KOHTAUKSEN KATKELMA, JOSSA ORONTE PYYTÄÄ ALCESTELTA PALAUTETTA RUNOSTAAN

ORONTE

Sanon vain: olen palvelijanne ma kaikin tavoin,
ja teillä kun arvio niin on herkkä ja avoin,
niin alkeiksi toivotun ihanan ystäväliiton
tää sonetti lukekaa ihan tuoreeltaan,
niin kullen, tokkohan julkaistavaksi siit'on.

ALCESTE

Hyvä herra, sit'en minä kelpaa ratkaisemaan,
sitä älkää pyytäkö.

ORONTE

Miksei?

ALCESTE

En vikaan vois

minä välttää: suotavaa minä suurempi oisin.

ORONTE

Sitä pyydänkin. Syy valittaa minun ois,

jos ois puhe toisin teillä ja ajatus toisin,

kun vetoan arvosteluunne vilpittömään.

ALCESTE

No, jos sitä haluatte, niin yritetään.

ORONTE

Sonetti...niin, sonetti, nähkääs...*On toivo*...Mulle

eräs nainen toivoa, palkaksi ihailulle,

näet soi...*On toivo*...suur', uljas se ei ole runo,

vain vienoa kaihoa, soinnuiks ei muuta puno.

ALCESTE

No, katsokaamme.

ORONTE

Muuten, sen tein hyvin pikaa,

vain neljännestunnissa sepitin sen runopukuun.

ALCESTE

Niin, katsokaamme, herra; tässä ei tule aika lukuun.

ORONTE

On toivo hoivamme, sen hoito

vie huolen hetkeks unholaan;

vaan, Phyllis, mikä hoivo koito,

jos muut´ei tuo se mukanaan!

PHILIANTE

Ja tuo pala pieni on minusta verraton.

ALCESTE (*hiljaa*)

Teill´otsaa siis sitä kauniiks sanoa on?

ORONTE

Vähempi, ah, josp´ollut oisi

tuo suosionne, jonka sain,

niin turhaa tuhlaust´ei toisi,

vain toivon mulle lahjoittain!

PHILINTE

Kuink´onkaan kaikki sorvattu muotoon siroon!

ALCESTE (*hiljaa*)

Oh, halpa tyhmyyden liehijä, kielenne kiroon!

ORONTE

Jos sydämeni polte, kaipuu

ikuiseen odotukseen haipuu,

vain kuolo on sen määränpää.

Sit etsii oikkujenne orja:

jää epätoivoon, Phyllis sorja,

ken toivomaan vain aina jää.

PHILINTE

On ihmeen viehättävästi se viety loppuun.

ALCESTE (*hiljaa, syrjään*)

Lopu itse jo loruines, mene hornaan ja hoppuun!

Kun rutto jo moista myrkyttäjää ei korjaa!

PHILINTE

En kuullut kuunaan runoa noin ole sorjaa.

ALCESTE (*hiljaa, syrjään*)

Tuhat tulimmaista!...

ORONTE

Te mairitte, mahdatte luulla...

PHILINTE

Ei, ei, en suinkaan.

ALCESTE (*hiljaa, syrjään*)

Oh, petturi, täydellä suulla!

ORONTE (*Alcestelle*)

Vaan tee, te puheenn muistatt, pyydän teitä,

toden suoran sanottehan, sitä ettehän peitä?

ALCESTE

Hyvä herra, on arka keskustelumme aine,

niin mairrett´on kirjoittelustamme kiitos ja maine.

Mut taannoin eräälle, jonk´en nimeä sano,

ma virkoin, kun näin hänen neronsa sepusteluita,

ett´aisoissa arvon miehen on ennen muita

syy pitää kirjoitusssyyhy ja kiitoksen jano

ja suistaa kaikk´iso into kuuluksi tulla

vain moisella turhalla muotiaskartelulla,
ja ettei touhulla näytellä tuotteita noita
hevin muuta kuin nauretun narrin mainetta voita.

ORONTE

Te väitätte siis, ettei sovi sormien pano
muka mulle siihen leikkiin?

ALCESTE

Sitä en sano.

Vaan virkoin, että eloton tekele tympäisee;
tuo heikkous tuomaan huonon huudon jo riittää,
sadat parhaat ansiot muuks sit'ei enää tee;
vaan ihmiset ennen moittii kuin ansioin kiittää.

ORONTE

Sonetilleni ette siis ole suopea tälle?

ALCESTE

Ei, sitä en sano. Vaan varoitukseksi hänelle
ma osoitin, kuin'ihan kunnan miehistä monta
kynä-into on tehnyt narria auttamaton.

ORONTE

Siis kirjoitanko ma kahdnosti, samalla tapaa?

ALCESTE

Ei, sitä en sano. Vaan sanoin: te olette vapaa,
mikä pakko teidän on runoja sepustaa,
ja pahasiko vielä ne painattamaankin saa?

Lie puollettavissa kehnokin kirjanide,
jos on poloisen kyhääjänsä se hengenpide.
Mutt´uskokaa mua, kiusaus kestäkää,
nuo juttunne julkisuudelta estäkää,
nimest´älkää hienon miehen, mi hoviss´on teillä,
te luopuke ikinä mistään hinnasta pois,
kynäniekan kehnon laihoilla seppeleillä
jott´ahne painaja otsanne laakerois.
Tätä koetin miehelle sille mä selvitellä.

ORONTE

Hyvä, mainio, mahtanen yskän jo ymmärellä.
Vaan saiskohan kuulla, mi runoa vaivaa, vaikka...

ALCESTE

Sanon suoraan: on kabinetti sen oikea paikka!
Esikuvien huoneojen nosass´on runoelunne,
ja ilmaisultanne puuttuu luonto ja tunne.

Mit´on mokoma "huolen vieminen unholaan"

ja tuollainen "muun tuominen mukanaan"?

Tuo: "turhaa tuhlaust´ei toisi,

vaan toivon mulle lahjoittain"?

Tai: "jää epätoivoon, Phyllis sorja,

ken toivomaan vain aina jää"?

Kuvakieli tuo tekohelyissä turhissa helkkää,
vaill´innoitusta, ilmettä, totuutta vailla;

se on teeskenneltyä, vain sanaleikkiä pelkkää,
tosi luonto ei milloinkaan puhu tuolla lailla.
Minut täyttää tää ajan tärveltyi aisti kammoin;
isät hienostumattomat herkemmin tajusi ammoin,
ja vastaamaan eik kaikki, mitä se kiittää,
voi jotain tällaista vanhaa laulua riittää:

Kuningas jo kuulun soi

Pariisinsa mulle:

kultas siihen vaihda pois,

vahinkoon et tulle -

ei, sanon, en Pariisias

kaipaa, Henrik kuningas;

kultaisempi, hei, helei,

oma on kulta mulle.

On vanhaa tylli, on soinnutus avutonta;
mutt'ettekö nää, miten vastaa se vertaa monta
kaikk'äitelän soreat nuo sanasorvailunne,
miten siitä puhuu puhtaana väkevä tunne?

Kuningas jos kuulun sois

Pariisinsa mulle:

kultas siihen vaihda pois,

vahinkoon et tulle -

ei, sanon, en Pariisias

kaipaa, Henrik, kuningas;

kultaisempi, hei, helei,

oma on kulta mulle.

Se, nähkääs, on sydämen todella tuntevan kieltä.

(Philintelle, joka nauraa.)

Niin, en kysy herra naurajan kaunomieltä,

on toista se kuin nykymuotisten soinnutelmien

korukukkaisuus ja välkyntä väärrien helmien.

ORONTE

Mun runoni, sen sanon teille, on moitteeton.

ALCESTE

Niin arvioida teill'omat syynne on;

vaan suvaitkaa, jos mulla on syitä muita,

jotk'arvioonne ei ole alistetuita.

ORONTE

Muut kiittäneet sit'on suurella ihastelulla.

ALCESTE

Heill'on kyky teeskennellä. Sit'ei ole mulla.

ORONTE

Noin viisautt'. uskotte, teill'on siis kukkuroittain

ALCESTE

Ei, viisaamp'oisin runonne kiitosta soittain.

OROTE

Hyvin hylkäystuomionne ma saatan kestää.

ALCESTE

On pakko, jos suvaitsette, sit´ei voi estää.

ORONTE

Ois hauska nähdä, kuink´erinomaista runoa

te itse samasta aiheesta voisitte punoa.

ALCESTE

Paha kyllä, se yhtä kurjaa syntyä vois;

mutt´ihmisten nähtäväksi sit´enpä tois.

ORONTE

Sanat suuret on teillä, ja itseviisaus moinen...

ALCESTE

Minä teille en suitsuta, en, paras etsiä toinen.

ORONTE

Kovin, pikku herra, teillä on koppava ääni.

ALCESTE

Iso herra, vain ihan parhaiksi, kautta pääni.

PHILINTE (*astuen väliin*)

Hyvät herrat, jo riittää! Laakaa jo riidastanne.

ORONTE

Ah niin, olen väärässä, väistyä parhaaksi huomaan.

Olen altis, herra, palvelukseni suomaan.

ALCESTE

Olen, herra, teidän nöyryin palvelijanne.

(Otto Manninen 1959)

ENSIMMÄISEN NÄYTÖKSEN 2. KOHTAUKSEN KATKELMA

ORONTE

Olen siis käytössäni, anteeksi toisto.

Niin kirkas on teidän viisautenne loisto,

että tulini, jotta ystävyys saisi sinetin,

lukemaan teille vasta laatimani sonetin

ja kysymään voisiko sen julkaista.

ALCESTE

Kuulkaa, siihen olen väärä persoona,

antakaa olla.

ORONTE

Kuinka niin?

ALCESTE

Olen siitä puuttellinen,

että saatan olla turhan rehellinen.

ORONTE

Juuri sitä toivon ja olisin pettynyt,

kun suoraa puhetta olen pyytänyt,

jos väistätte ja pakenette valheisiin.

ALCESTE

No jos te kerran tahdotte, niin olkoon niin.

ORONTE

"Sonetti..." Tämä on sonetti. "Toivo..." Tässä on nainen,

jonka piti olla taipuvainen.

"Toivo..." tämä ei sitten ole kovin mahtipontista,
tässä katsotaan pienen miehen horisontista.

(Katsoo ALCESTEEN aina keskeyttäessään.)

ALCESTE

No katsotaan.

ORONTE

"Toivo..." Saa nähdä, onko kyhäelmä
teistä tyyliltään kirkas ja riittävän selvä,
ja pidättekö runon kuvastosta.

ALCESTE

Se selviää kohta.

ORONTE

Niin, ja tästä versiosta
tiedoksi, että kirjoitin sen vartissa ulos.

ALCESTE

Niin, nyt ei ratkaise aika vaan tulos.

ORONTE

Toivo tuutii miestä,
se uhrin tuhrii
kourin karvaisin
kuin viheliäinen täi!

PHILINTE

Hyvin lähtee! Niin kaunista ja aitoa.

ALCESTE *(hiljaa)*

Väitätkö sinä, että tuo kysyy taitoa?

ORONTE

Naisen ammottava kita

on kammottava.

On toivon hapsset kammattava.

Toivo valuu siivilässä.

PHILNTE

Voi, miten nokkelat sanakäänteet!

ALCESTE (*hiljaa*)

Joista saa hirveät vatsanväenteet.

ORONTE

Odotukseni hiekka

räjäyttää tiimalasin, minä

rämmin sirpaleissa. On lämmin.

Näin voivottelen

ja toivoa toivottelen.

Lopulta kaadun ja maadun.

PHILINTE

Kerrassaan upea, lemmeäs loppunousu.

ALCESTE (*hiljaa*)

Upea! Oletko sinä mies vai vellihousu!

Nouse itse sieltä alennuksen suosta.

PHILNTE

En ole mistään niin pitänyt kuin tuosta.

ALCESTE (*hiljaa*)

Ei helvetti!

ORONTE

Te imartelette. Ainahan sitä jotain vikaa...

PHILINTE

En imartele.

ALCESTE (*hiljaa*)

Vaan teet mitä, leikit sikaa?

ORONTE (*ALCESTELLE*)

Ja te, tukeutukaa sovittuun ohjenuoraan,

minä pyydän: puhukaa suoraan.

ALCESTE

Hyvä herra, kysymys on arkaluontoinen,

kaikki tahtoisivat pyrinnoistään kiitoksen,

mutta kerran sanoin eräälle toiselle – en mainitse nimiä –

kun luin säkeitä miehen märehelmiä,

että viisas mies saisi kahdesti miettiä,

ennen kuin tottelee kirjoitusviettiä.

Vaikka kynäilyharrastus kuinka luistaa,

hän voisi hillitä sitä ja muistaa,

että vaikka veri vetää esiintymään,

sen voi pitää ihan omana häpeänään.

ORONTE

Siis jos on uskomista näihin puheisiin,

niin en saisi haluta...

ALCESTE

En sanonut niin.

Hänelle kylläkin sanoin, että huono teksti

riittää leimaamaan ihmisen lopullisesti.

Ansioita voi olla loputon lista,

mutta ihminen muistetaan hairahduksista.

ORONTE

Onko sonetissa jotain huomauttamista?

ALCESTE

En sanonut niin. Ja jottei hän jatkaisi kirjoittamista,

selitin, kuinka tämän päivän luomisen

tuska pilaa viisailta miehiltä huomisen.

ORONTE

Kirjoitanko huonosti? Olenko niin kuin he?

ALCESTE

En sanonut niin. Hänelle sanoin: kuuntele!

Mikä teidät pakottaa runoilemaan

ja mikä piru ajaa vielä julkaisemaan?

Huonon kirjan voi armahtaa korkeintaan siksi,

että joku laati sen henkensä pitimiksi.

Älkää langetko kiusaukseen hätäisesti,

tai vaietkaa ainakin julkisesti,

älkääkä mistään yllytyksestä

luopuko viisaan miehen arvonimestä

ja vaihtako sitä – turha luottaa ahneeseen kustantajaan –

pelkkään "mauttomaan, surkeaan kirjailijaan".

Tämän yritin hänelle selittää.

ORONTE

Oikein hyvä, kyllähän sen ymmärtää,

mutta kertokaa nyt, onko sonetissa...

ALCESTE

Sen paikka on kompostin uumenissa.

Teillä on selvästi huonot esikuvat,

ja epäluontevat ilmaukset kertautuvat.

Mitä tarkoittaa: "Toivo tuutii miestä"?

Entä: "se uhrin tuhrii kourin karvaisin"?

Tai: "on toivon hapsset kammattava,

toivo valuu siivilässä"?

Ja: "minä rämmin sirpaleissa.

On lämmin."

Tämä kuvallinen tyyli, jolla ylpeillään,

ei vetoa järkeen ensinkään,

pelkkää joutavaa sanahelinää,

tekotaiteellista hölinää.

Hirvittää aikamme maun rappio!

Aivan turhaa on entisen selkeyden tappio.

Nykykuulija hurmataan sanoilla siroilla,
vaikka rehdimpää olisi kiroilla!
En anna niin arvoa nykyihanteille
kuin vanhalle laululle, jonka lausun nyt teille:

Jos kuninkaalta saisinkin
ma vaikka koko Pariisin,
niin että yksin joutuisin,
pois lähtis´ oma rakkahin,
niin kuninkaalle sanoisin:
Kas tässä, saatte Pariisin,
jää mulle oma rakkahin,
jää mulle oma rakkahin.

Tyyli on vanhaa ja riimittely arempaa
mutta kai te näette, että tämä on parempaa
kuin ne röyhelöt forte fortissimo,
tässä puhuu puhdas intohimo.

Jos kuninkaalta saisinkin
ma vaikka koko Pariisin,
niin että yksin joutuisin,
pois lähtis´ oma rakkahin,
niin kuninkaalle sanoisin:

Kas tässä, saatte Pariisiin,

jää mulle oma rakkahin,

jää mulle oma rakkahin.

Juuri näin puhuu aito lempi.

(PHILINTELLE)

Naura vaan, voit olla älyllisempi,

mutta tämä voittaa sen teennäisen hohteen,

josta kaikki nyt tekevät ihailunsa kohteen.

ORONTE

Saanen huomauttaa, että runoni on hyvä.

ALCESTE

Teillä on syynne siitä viehättyä,

mutta sallikaa minun olla toista mieltä,

kun en tahdo poiketa kaidalta tieltä.

ORONTE

Minulle riittää, että muut pitävät tästä.

ALCESTE

Muut esittää, minä kieltäydyn näyttelemästä.

ORONTE

Tekö olette niin viisas, ettei nämä säkeet riitä?

ALCESTE

Viisaampi olisin, jos ylistäisin niitä.

ORONTE

Minä selviän teidän kritiikistänne.

ALCESTE

Se onkin teidän ainoa tehtävänne.

ORONTE

Olisi hauska nähdä, mitä itse tuotate,
kun noin vankkumatta kykyynne luotate.

ALCESTE

Pystyisin minäkin vastaaviin kauheuksiin,
mutta en testaisi niitä ihmisiin.

ORONTE

Te olette ilkeä, ja tuo viisastelu...

ALCESTE

Etsikää muualta ontto imartelu.

ORONTE

Kuulkaas, pikkuherra, siistikää vähän käytöstänne.

ALCESTE

Oi, suuri herra, kuka käski tulla tänne?

PHILINTE (*menee väliin*)

Hei, hei, hei, lopettakaa, armoa, nyt riittää!

ORONTE

Voi, tosiaan, on tullut aika poistua ja kiittää.

Arvon herra, kaunis kiitos ajastanne.

ALCESTE

Näkemiin, olen nöyrin palvelijanne.

(Reita Lounatvuori 2010)

TEHTÄVISSÄ HAVAINNOITAVIA ASIOITA

1. Alceste on katkera, ehdoton ja fanaattinen: oikeusjutussaan hän on valmis menemään pitkälle. Hän myös tuntee itsensä, esimerkiksi pahan suunsa, mutta ei halua muuttua. Alceste halveksii ihmiskuntaa ja haluaa pois ihmisten joukosta, mutta aikoo kosia rakastettuaan Célimènea. Hän luottaa ystäväänsä Philinteen ja kertoo tälle ajatuksensa suoraan.

Philinte osoittaa, että Alceste liioittelee oikeusjuttunsa kuvauksessa, koska Orontea ei edes uskottu. Ihmiset hän näkee samoin kuin Alceste, mutta suhtautuu myötämielisemmin ja on sitä mieltä, että ihmisiä pitää ymmärtää: "Juuri siinä mitataan rohkeus." Ystäväänsä hän hillitsee ja yrittää taivutella omalle kannalleen.

2. Tekstistä voidaan tehdä seuraavia havaintoja:

- riimit aabb-kaavalla (anoa - sanoa), kaikki riimit eivät kuitenkaan ole täydellisiä
- selkeä poljento, muttei tiukkaa runomittaa
- kertovaa, kahden henkilön keskustelu
- puhuttelua, paljon huudahduksia, jonkin verran kysymyksiä
- käänteisiä sanajärjestyksiä (Élianteen vertaan)
- kielikuvia on, mutta suhteellisen vähän ja melko arkipäiväisiä: metafora (viisaus puhkeaa kukkaan), personifikaatio (ettei järki juokse), vertaus (te elätte täällä kuin sudet keskenänne), metonymia (saanko armaani sydämen), symboli (sydän)
- säkeenylytyksiä

- vastakohtia (voitto, häviö)
- liioittelua
- ironiaa (Tässä nähdään se uljaus verraton, / kunnia ja hyvyys, jota heissä on!)

3. Manninen on ylevämpi, kaunopuheisempi ja vanhahtava. Se näkyy sanavalinnoissa ja lausetasolla. Lounatvuori on siis arkisempi, suorasanaisempi ja nykyaikaisempi. Manninen myös noudattaa aleksandriinimittaa, mitä Lounatvuori ei tee.

4. Lavastus ja puvustus on tehty nykyaikaiseksi. Marimekko näkyy puvustuksessa, lavastus on moderni. Suomenkos on ennen kaikkea ymmärrettävä, ei esimerkiksi alkutekstin tapaan mitallinen. Musiikki on nykyaikaista, kevyttä ja modernia.

Ohjaaja: Näytelmässä ei ole mitään vanhentunutta, yhteisön kuvauksena se on ajaton, siinä kuvataan nuorten ihmisten keskinäisiä suhteita

Suomentaja: Kysymys suorapuheisuuden ideaalista on ajaton: tapahtumat ja hahmot ovat tunnistettavia.

Lavastaja-pukusuunnittelija: Ihmiset eivät juurikaan ole muuttuneet Molièren ajoista, sisäisesti ihmiset ovat samanlaisia.

Bergroth (lainaa dramaturgi Eva Buchwaldia): Kyynisyys tekee näytelmästä modernin, kepeä "sex-in-the-city"-henkisyys tuo siihen vastapainoksi lämpöä.

5. Opiskelija voi jaksottaa vastauksensa esimerkiksi tarkastelemalla retorisia keinoja yksi kerrallaan tai niputtamalla niitä yhteen jotenkin. Arviointivihjeisiin kokosimme erikseen sana- ja lausetason keinoja. Näin ei vastauksessa välttämättä tarvitse tehdä.

- sananvalinnat (myönteisyys, plussanat, affektiivisuus):

- substantiivit: *loppusoinnut tuottavat tyydytystä sekä oivallusten iloa*
- adjektiivit: *kepeä, älyllinen ohjaus, ihastuttavan lahjaton Oronte*
- verbit: *aika ansaitsee tämän draamatikon uudelleen tulemisen, puhekieliset ja alatyyliset aksentit mehevöittävät ilmaisua*
- partikkelit: *wau, parhaiten onnistuu, täysin rinnoin*

- muut retoriset keinot:

- yltyvät kolmen listat: *ohjaus on epäsuomalaisen kepeä, ironinen, leikkisän älyllinen; käännös on ajaton, luonnollinen ja täysin ymmärrettävä*
- negatiot myönteisissä yhteyksissä: *ei tunnu vanhentuneen, on vaikea olla pitämättä*

6. Arvostelun piirteiden toteutuminen Vuoren tekstissä

Kaikkiin kohtiin tarvitaan yleistyksen lisäksi esimerkkejä tekstistä.

- Arvostelussa kuvataan esityksen sisältö, teemat ja toteutus, joten sen pohjalta saa hyvän yleiskuvan esityksestä.
- Arvostelussa esitetään selvästi oma, suurelta osin myönteinen mielipide ja perustellaan se. Katsoja voi verrata omaa näkemystään kriitikon mielipiteeseen.
- Arvostelu on ilmestynyt valtakunnan päälehdessä ensi-iltaa seuraavana päivänä. Se on poikkeuksellisen laaja, ja siinä on myös kiinnostusta herättävä suurikokoinen kuva.
- Arvostelussa kommentoidaan suomentajan, ohjaajan, puvustaja-lavastajan, muusikon ja näyttelijöiden työtä. Näyttelijöistä nostetaan esille erityisesti Anna Paavilainen, Heikki Pitkänen ja Petri Manninen.
- Arvostelussa kerrotaan näytelmän taustoista ja esitellään teemaa ja sen suhdetta nykyaikaan. Lisäksi myös suomennosta esitellään tarkasti.

- Tekstin rakenne on selkeä, sisältö monipuolinen ja ilmaisukeinot retorisesti taitavia. (Opiskelija voi perustella omaa näkemystään toisinkin.)